

A Szovjetunió történetéhez

VISSZHANG - LX. évfolyam, 34. szám, 2016. augusztus 26.

Ungváry Rudolf *Mérnöki eszmeörzés* című reflexiójában (ÉS, 2016/30., júl. 28.) téved, amikor azt állítja, hogy a sztálinizmus áldozataihoz „*társul még a több millió halott, akikkel politikai okokból végeztek*”. Vele szemben a szintén liberális filozófiatörténész forrásokra és tudományos feldolgozásokra támaszkodó számokat ad: „Mértéktartó számítások szerint 1930–53 között 3 778 234 letartóztatásra került sor [vagyis ez bruttó szám, tartalmazza a valóban köztörvényes bűnözőket is – F. Gy.], ebből 786 098 kivégzéssel végződött” (Lendvai L. Ferenc: *A Gonosz birodalmi*. Áron Kiadó. Budapest, 2011., 235. old.). És akkor még nem is említettük, hogy a Gulagról tömegek tértek haza, sőt nem kevesen saját akaratukból – koncepciók ítéletüket kitöltve – tovább dolgoztak táborukban (persze ebben a háború utáni szörnyű általános életviszonyok igencsak szerepet játszottak – elsősorban nem a szovjet rendszer hibájából!).

Ki kellene lépni a történelmietlen számháborúból, amely a valamikori hidegháború kremlinológiájának egyik propagandaeszközét képezte (és nagyon idegen a komparatiztikus iskolától). A sztálini Szovjetunió – e tekintetben – alaposan alulmarad a hitleri Németországgal szemben. A Gulagban, amely munkatáborok rendszereként működött (igaz, pusztultak el benne nem kevesen, de célja nem mészárlás, tömeges megsemmisítés volt, pláne nem az utolsó írmagig szándékolva, hanem azt az államnak végzendő ingyenmunka kikényszerítése jelentette), életét vesztette 2 millió–2 millió 300 ezer ember (akiknek túlnyomó részét azonban – ismételjük – nem leölték). Természetesen a Szovjetunió éhínségeinek összes áldozatát és a polgárháború meg a nagy honvédő háború minden halottját a bolsevik párt uralmának számlájára írhatjuk, ez esetben viszont megfeledekezünk arról, hogy a polgárháborút nem a bolsevikok indították (puccsból pedig csakúgy nem lesz forradalom...), avagy szintén negligáljuk, hogy a náci Németország rohanta le a Szovjetuniót.

Az Ungváry részéről kritizált Szász Gábor a III. Országos Mérnökkongresszus jegyzőkönyvéből idézve éppen azt a történelmi tényt illusztrálta, hogy az állami tervezés abban az időben általános és aktív érdeklődést keltett a szakemberekben. (*Mérnöki kiegészítés*, ÉS, 2016/27., júl. 7.). Nem értem, mi gondja Szász ama megállapításával, miszerint az első három ötéves terv eredményeként „*létrejött a tengelyhatalmak legyőzéséhez szükséges gazdasági-műszaki bázisok egyike*”. Szakmai hozzá nem értésbe keveredünk, ha a második világháború alatt a Szovjetunióknak küldött amerikai-angol hadianyagra hivatkozva elvitatjuk, hogy az 1930-as évek szovjet iparosítása lényegesen hozzájárult a hitleri Németország fölött aratott győzelem gazdasági-műszaki bázisainak biztosításához, hiszen e szállítások zöme a sztálingrádi fordulat után zajlott, továbbá a nyugati szövetségesektől érkezett harci eszközök mennyisége – termékenként – a szovjet hadiipar háborús össztermelésének max. 5–20 százalékát tette ki – Alec Nove, Gosztonyi Péter (!), Ránki György.

Ugyancsak megkérdőjelezhető adatolásnak gondolom az 1932–33-as ukrajnai éhínségben elhunytak számát 3,5–7,5 (!) millió főben megjelölni; egyfelől tarthatatlan a becslés mértéke (nagyobb a terjedelem a minimálszámnál), másfelől az egész Szovjetunióban követelt ez az alapvetően természeti csapás (rendkívüli aszály) 3 millió körülire tehető áldozati számot. A katasztrófa e jellegének tagadása úgyszintén tévedés, másik fő okként a központi voluntarista gazdaságtervezés határozható meg. Ungváry azt se veszi figyelembe, hogy az ún. kulákokat sújtó kényszerintézkedések (fokozott begyűjtés, majd kitelepítésük) szempontjából a nemzetiségi-nemzeti hovatartozás közömbös volt, azok a nem ukrán, kizsákmányolóknak minősített parasztságot ugyanúgy megcélolták. A megtorlás is minden fellázadt parasztra lecsapott.

A kapitalizmusnak betudható halálszám megbecsülésekor alapvető hiba kihagyni a gyarmatosításokat (no

meg csupán Angliára szorítkozni), valamint a harmincéves háborút, az angol-francia háborúkat, a napóleoni hadjáratokat, a magyar szabadságharcot, a lengyel felkeléseket, a porosz-osztrák, a francia-piemonti-osztrák, a porosz-francia háborút, az amerikai polgárháborút, az USA háborúit a Monroe-elv értelmében, a balkáni háborúkat, az első és második világháborút... Szerintem ez a helyes közelítés, nem Ungváryé, aki a szovjet népek szenvedéseire hivatkozva így fogalmaz: az „angol ipari forradalom és a kapitalizmus kialakulása ilyen rövid idő alatt még csak közelítőleg se tudott ennyi áldozatot produkálni”.

(A szerző nyugalmazott történelemtanár)